

BANKA İŞLEMLERİNİN REVİZYONU

Ömer Faruk ARITI*

I. GİRİŞ

4369 sayılı Kanunla, harcama ve tasarruftan hareketle gelir tespiti esası getirilmiştir. Amaç; geliri iki açıdan da tespit edilebilir kılmaktır. Çünkü; gelir ya harcanır ya da tasarruf edilir. Bu kanunun amacı doğrultusunda, tüzel kişiliğin ortağının ya da müdürünün banka hesaplarından hareketle, bu hesaplarda yer alan tasarruf ve harcama kaynaklı gelir ile tüzel kişilik arasındaki ilişki ispat edilerek tüzel kişilik adına resen ya da ikmalen tarhiyatın yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Tasarruf ve harcama esasındaki gelir tespitinde vergileme, elde edilmiş gelir üzerinden yapılması gerekir. Gelir doğurucu muamele itibarıyla tespit ile tasarruf ve harcama esasındaki gelir tespiti arasındaki farklılık, geliri elde etmenin gerçekleşmiş olduğunun yasal olarak kabul edilmiş olup olmamasıdır.

Bu kanunla genişletilen gelir tanımı ve diğer kazanç ve iratlarla ilgili düzenlemenin yürürlük öncesi dönemlerle bağlantısı kesilmekte ve büyük boylarda olduğu tahmin edilen kaynaklar kayıt ve kontrol altına alınmak istenmektedir.

II. YASAL DÜZENLEMELER

A- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun Geçici 47 nci Maddesi ve Geçici 56 ncı Maddesinin H Bendi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun geçici 47. maddesi "(4369 sayılı Kanunun 54 üncü maddesiyle eklenen madde Yürürlük: 29.7.1998) Bu Kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla sahip olunan ve mevcudiyeti Devlet tarafından veya Devlet güvencesinde tutulan kayıt ve siciller ve diğer kanaat getirici vesikalarla ispat edilen para ve alacak ile altın, döviz ve diğer mallardan karşılanan mal edinimleri ve harcamalardan hareketle bu Kanunun 82 nci maddesinin 2 numaralı fıkrasına göre tarhiyat yapılamayacağı gibi, bu unsurlar delil olarak kullanılmak suretiyle, Vergi Usul Kanunun 30 uncu maddesinin ikinci fıkrasının 7 numaralı bendine göre de geçmişe yönelik inceleme ve tarhiyat yapılamaz.

Bu maddede geçen kanaat getirici vesika tabiri; banka, banker, aracı ku-

(*) Vergi Denetmen Yrd.

rumlar ve benzeri mali kurumlar, posta idaresi, noterler ile tapu, trafik gibi kamu kurum ve kuruluşlarının kayıt ve belgeleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanununun ikinci kitap üçüncü kısmında yer alan belgeleri ifade eder.

Mükelleflerin bu kayıtlarda yer almayan veya yukarıda sayılan vesikalarla kanıtlanamayan nakit para, mevduat sertifikası, döviz ve benzeri kıymetlerini, 30.9.1998 tarihi itibarıyla asgari bir gün süreyle Türkiye'de kurulu mevduat kabulüne yetkili bankaların Türkiye'deki şubelerindeki bulundurduklarının tevsiki şartıyla, bu kıymetlerden karşılanan mal edinimi ve harcamaları hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır. Söz konusu kuruluşlar mükelleflerin bu konudaki taleplerini yerine getirmeye mecburdurlar.

Maliye Bakanlığı bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye yetkilidir." ve aynı kanunun geçici 56. maddesinin H bendi "Bu kanunun geçici 47 nci maddesi kapsamındaki değerler ile işlem ve bildirimlerden hareketle bunlara taraf olanlar da dahil olmak üzere herhangi bir vergi incelemesi ve tarhiyat (213 sayılı Vergi Usul Kanununun 30 ncu maddesinin ikinci fıkrasının 7 numaralı bendi dahil) yapılamaz." hükümlerinden harcama ve tasarruf kaynaklı gelir unsurlarından hareketli bir vergi incelemesi ve tarhiyat yapılamayacağı anlaşılmaktadır.

B- 213 Sayılı VUK'nun 3 ncü Maddesinin B bendi ve 30 ncu maddesinin 7 nci bendi

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununun 80. madde kapsamındaki gelir unsurlarının harcama ve tasarruftan hareketle tespit edileceğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Vergi inceleme elemanının bu öngöründe bulunabilmesi için 213 sayılı VUK'nun 3 ncü maddesinin B bendi "İspat : Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.

Vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti yemin hariç her türlü delille ispatlanabilir. Şu kadar ki, vergiyi doğuran olayla ilgisi tabii ve açık bulunmayan şahit ifadesi ispatlama vasıtası olarak kullanılamaz.

İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir." hükmünden yararlanmak durumundadır. Kaldı ki 4369 sayılı Kanunla getirilmiş olan tasarruf ve harcama esasında gelir tespiti, 213 sayılı VUK'nun 30 uncu maddesinin 7 nci bent hükmüne göre yapılacak araştırma ve denetimden farklı bir müessesedir. Harcama ve tasarrufun gelir hükmünde sayılacak olmasına rağmen, gelir unsurunun gelir doğuran muamele itibarıyla tespit edildiği durumda vergileme için, ayrıca

buna karşılık gelen tasarruf ve harcamanın tespitinin gerekmeyeceğidir.

Harcama ve tasarrufun kaynağını araştırmadan yapılacak vergilemenin yapılıp yapılmayacağı önemli rol oynar. Gelir doğurucu muamele itibariyle tespit edilmiş gelire tekabül eden harcama ve tasarruf sonraki yıllarda ortaya çıkabilir. Hatta tasarruf, gelir sahibinin ölümü üzerine terekenin varislere intikali aşamasında tespit edilebilir. Özellikle aradan birden fazla yılın geçmiş olduğu durumlarda gerekli bağlantı kurulmadığında mükerrer vergileme yapılmış olur. Söz konusu kanunun amacı bu alması gerekir. Harcama ve tasarrufların vergiye tabi tutulmuş veya vergiye tabi olmayan kazançlardan sağlandığı kanıtlanamayan kısmı, harcama ve tasarrufun mevcudiyetinin tespit edildiği dönemden bir önceki dönemde elde edilmiş ve vergisi ödenmemiş kazanç olarak ilgili dönem matrahının takdirinde dikkate alınır. Vergi inceleme elemanını ilgilendiren, harcama ve tasarruf kaynaklı gelir unsurlarının gelir doğurucu muamele itibariyle tespit edilebilecek kısmıdır. Bu kısım ile ilgili inceleme ve tarhiyat, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 30/7. maddesinin verdiği yetkiyi kapsayacak şekilde tüm vergi inceleme elemanları tarafından yapılması gerekir.

Tasarruf ve harcamadan hareketle tespit edilen gelir unsurunun

elde edildiği yılın tespit edilememesi veya mükellef tarafından ispat edilememesi halinde, harcamanın yapıldığı veya tasarrufun varlığının tespit edildiği yıldan bir önceki geliri sayılması gerekir. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz gibi, gelir unsurlarının gelir doğurucu muamele itibariyle tespit edilen kısımlar için tespit edildiği dönemde elde edilmiş sayılması gerekir.

III.KONU YA İLİŞKİN

DEĞERLENDİRMELER

Vergi inceleme elemanı aşağıda belirttiğimiz kriterlerden hareketle harcama ve tasarruf kaynaklı gelir unsurlarının gelir doğurucu muamele itibariyle tespit edilebilecek kısmını 213 sayılı VUK'nun 3 ncü maddesinin B bendi hükmünde yer alan ispat sisteminden hareketle tespit edebilir. Şöyle ki, tespitler sırasında,

- Gelir unsurlarının gerçek değerlerinin ortaya çıkması için belge ve hesapların kayıt dışı kalması,

- Kayıt dışı gelir unsurlarının bulunması,

- Fiili ve kaydi envanter değerlendirmeleri ile mükellef şirketin envanter kayıtları arasındaki karşılaştırmalarda farklılıkların bulunması,

- Mükellef şirketin ortağı ya da şirket müdürünün banka hesaplarında şirket ödemeleri (SSK primleri ile ilgili ödemeler, mal alımları ile ilgili ödemeler vb.) ile ilgili

hesap hareketlerin bulunması ve bunlarla ilgili kayıtlara açıklamaların yazılması,

- Mükellef şirketin ortağı ya da şirket müdürünün banka hesaplarında şirketin kayıt dışı kalan hasılatlarının bulunması ve bu durumun fiili ve kaydi envanter değerlendirmeleri ile doğrulanması,

- Mükellef şirketin ortağı ya da şirket müdürünün yukarıda saydığımız unsurların banka hesaplarında bulunduğunu doğrular ni-

telikte ifade vermesi,

- Mükellef şirket, imalat şirketi olduğu halde hem imalat defterini tutmaması hem de 7/A seçeneğini kısmen ya da tamamen kullanmaması,

hususlarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Harcama ve tasarruf kaynaklı gelir tespiti ile ilgili vergi incelemesinde yol göstereceğine inandığımız örnek inceleme üzerinde yapılan değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

ÖRNEK :

İşlem Tarihi	Alan. Kişi	Havale Tutarı	Açıklama	İşlem Tarihi	Gön. Kişi	Havale Tutarı	Açıklama
01.06.2000	X İşlet.	100.000.000		15.06.2000	M1	150.000.000	
31.07.2000	X İşlet.	550.000.000		16.06.2000	M2	1.350.000.000	
10.08.2000	X İşlet.	350.000.000		16.06.2000	X İşletmesi	15.000.000	SSK Primi
11.10.2000	X İşlet.	500.000.000		30.06.2000	M2	2.200.000.000	
19.10.2000	X İşlet.	2.050.000.000		01.08.2000	M3	300.000.000	
19.10.2000	X İşlet.	200.000.000		02.08.2000	M4	5.025.250.000	
20.10.2000	X İşlet.	1.200.000.000		04.08.2000	M5	235.000.000	
25.10.2000	X İşlet.	1.615.000.000		16.08.2000	M6	300.000.000	
01.12.2000	X İşlet.	50.000.000		31.08.2000	M7	300.000.000	
		6.615.000.000		15.09.2000	M8	500.000.000	
				28.09.2000	M9	180.000.000	
				29.09.2000	M10	300.000.000	
				29.09.2000	M11	200.000.000	
				18.10.2000	M12	790.000.000	SenNo:004567
				19.10.2000	M13	220.000.000	
				23.10.2000	X İşletmesi	500.000.000	
				25.10.2000	M13	1.615.000.000	
				30.10.2000	M14	1.200.000.000	
				03.11.2000	M15	120.000.000	
				01.12.2000	M16	1.250.000.000	
						16.750.250.000	

X işletmesi ortağının banka hesaplarına giriş yapan gelirin (tasarruf esaslı gelir) X işletmesi adına gelen mal satış hasılatı olduğuna kanaat getirebiliriz. Çünkü,

- Banka hesaplarına giriş kaydı yapılan gelirlerin işlem tarihi ve tutar bilgileri ile işletmenin mal satış kayıt işlemlerinin tarih ve tutar bilgilerinin aynı olması,

- Bu bilgilerin işletmenin defter kayıtlarında banka hesabı yerine kasa hesabına borç kaydedilmesi,

- Banka hesaplarından çıkış kaydı yapılan ödemelerin (harcama esaslı gelir) işletme kayıtlarında banka hesabı yerine kasa hesabına alacak kaydedilmesi ve bu işlemlerin tekerrürü ile kasa hesabının alacak bakiyesi verdirilmesi,

- Banka hesabına havale gönderen kişilerin bir kısmı (M1, M2...M9) ile yapılan yazışmalar neticesinde şirket ortağına borç para verildiği yönünde bilgilerin elde edilmesi,

- Banka hesabına havale gönderen kişilerin diğer kısmı (M10, M11, ... M16) ile ilgili açıklamaların yetersiz bulunması ve bu kişilerin gönderdikleri para tutarı ile kaydı ve fiili envanter sonucu elde edilen hasılat farkının birbirine yakın olması, bu kanaatlerimizi destekleyici niteliktedir.

Görüş ve değerlendirmelerimizi destekler nitelikteki Danıştay ka-

rarlarından tespit ettiklerimiz (özeti) aşağıya çıkartılmıştır. Danıştay kararları, hangi hallerde vergi incelemesi ve tarhiyat yapılamayacağını ifade etmektedir. Aynı zamanda bu kararlar, inceleme elemanınca aşağıda belirtilen hususların aksi maddi deliller ve ifadelerle ispatlanabilirse, vergi incelemesi ve tarhiyat yapılabileceğini de göstermektedir.

1.

Danıştay Üçüncü Daire, Tarih: 08.02.1995

Esas No : 1994/2946 Karar No : 1995/420

- Gerçek kazancın hesaplanması için kayıt dışı bırakılan hiçbir belge ve hesabın bulunmadığı,

- Envanter mukayesesinde herhangi bir farklılığın olmadığı,

- Kayıt dışı bırakılan hasılatın bulunmadığı nedenleriyle,

Firmaya girişi olan kasa, banka, havale, çek, alacak senetleri ve adi alacakların tutarı, toplam satış hasılatı olarak kabul edilerek matrah farkı bulunamaz.

2.

Danıştay Üçüncü Daire, Tarih: 24.02.1993

Esas No : 1991/3088 Karar No : 1993/899

- Yükümlüye ait muhtelif bankalardaki ticari mevduat hesabında görülen çek, senet ve havale işlemlerinin tamamının ticari faaliyet ile ilgili olduğu aksinin mükellefçe izah edilemediği,

- İnceleme sırasında mükellef ya da muhasebecisinin banka işlemlerinin özel iş ve ilişkilerden kaynaklandığı yolundaki iddiasının inceleme elemanınca bu durumu izah ve ispata yeterli görülmediği,

- İnceleme elemanınca banka hesabına çek, senet ve havale gibi ödemede bulunanlar nezdinde karşıt inceleme yapılmadığı,

- Mükelleflerin noksan beyanda bulunmadığının anlaşılması,

- İnceleme elemanınca yeterli inceleme ve araştırmaya dayanmayan ve maddi deliller içermeyen inceleme raporunun düzenlenmesi,

Nedenleriyle bankalarda açılan ticari mevduat hesaplarındaki işlemlerin ticari nitelikte olmaları, normal ve mutad bir durum olmakla beraber, bu durumu aksi yöndeki mükellef iddialarının inceleme elemanınca dikkate alınmamasında haklı nedenlerin varlığını aramak gerekmez.

3.

Danıştay Yedinci Daire, Tarih: 07.04.1993

Esas No : 1989/827 Karar No : 1993/1322

Mükellefin beyanı kendini bağlayıcı kesin delil niteliğinde olup banka kayıtlarını açıklayıcı ve doğrulayıcı yöndedir. İnceleme elemanı bu delille banka kayıtlarını esas alarak matrah farkı saptaması yerindedir.

4.

Danıştay Yedinci Daire, Tarih: 01.06.1992

Esas No : 1988/52 Karar No : 1992/2020

- İnceleme elemanınca banka hesap sahibinin işyerinde şirket müdürü ya da ortağı olarak çalıştığı ve hesapta gözlenen hareketleri sağlayacak ekonomik güçten yoksun olduğu,

- Şirkete ait banka hesaplarında yıl içinde hiçbir işlem yapılmadığı,

- Anılan hesabın şirkete ait bir hesap olduğu yönünde hesap sahibi, şirketin diğer yetkilileri ve ortakların bir beyanları olmadığı gibi, bu yönde başkaca bir tespit de mevcut olmadığı,

Adı geçen kişisel banka hesabının şirketle ilgili olduğu ve bu hesaptaki hareketlerin şirket hasılatını vergi dairesinin bilgisi dışında bırakmak amacıyla kullanıldığı somut delillerle ortaya konulmadığına göre resen takdir nedeni olarak kabul edilemeyeceği ve şirket kayıtlarının doğru olmadığını gösteremeyeceği açıktır.

5.

Danıştay Yedinci Daire, Tarih: 09.01.1990

Esas No : 1988/178 Karar No : 1990/15

Türk Vergi Sistemi, esas olarak maddi delillerle elde edildiği saptanan kazanç ve iratların beyan ve vergilendirilmesini öngören bir sistemdir. Bu nedenle gerek ikmalen gerekse resen tarhlarda öncelikli vergi mevzuuna giren veya vergilendirme dışında bırakılan kazanç ve iratların maddi olaylar ve delillere dayalı olarak ortaya konulmasını

amaçlayan usul ve esaslar vergi kanunlarında açıklıkla düzenlenmiştir. kanaate ve varsayımlara dayalı vergilendirme yapmak sistemin özüne aykırıdır.

6.

Danıştay Dördüncü Daire, Tarih: 08.06.1988

Esas No : 1988/746 Karar No : 1988/2296

213 sayılı VUK'nun 30. maddesinin 1 ve 2 fıkraları ile, 2. fıkrasının 4. bendinde defter kayıtları ve bunlarla ilgili belgelerin vergi matrahının doğru ve kesin olarak tespitine imkan vermeyecek derecede noksan, usulsüz ve karışık olması halinde maddi delillerin bulunmadığının kabul edileceği belirtilmiştir. Resen takdir yoluyla vergileme için bu maddede öngörülen şartların gerçekleştiğinin karineye dayanılarak değil kesin ve açık olarak ortaya konulması gerekir. Zira resen vergi tarhının amacı yükümlülerin kazançlarını beyan dışı bıraktıklarının gerçeğe en yakın biçimde saptanmasıdır. Bu ise 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunun 1. maddesinin doğal sonucu olup gerek Gelir Vergisi Kanunu gerekse 213 sayılı Vergi Usul Kanunu varsayımları dahi vergi tarhına elverişli tespit olarak kabul etmemiştir. Bu itibarla tahmin ve anılatımlara dayalı hesaplamalarla matrah veya matrah farklarının yükümlülerin yıl gelirlerinin gerçek veya gerçeğe en yakın miktarını ifade ettiği sonucuna varılamaz.

- Şirket müdürü ya da ortağının özel banka hesaplarına çeşitli ta-

rihlerde yatırılan paraların alıcılarca açıktan ödenen meblağlar olduğu iddiasıyla inceleme elemanınca resen takdir nedeni olarak kabul edilmesinde isabet bulunmamaktadır.

Zira,

- Şirket müdürü ya da ortağının bu hesaplara yatan paraların kendisi tarafından yatırılmış olması,

- Yurt dışındaki yakınları adına tahsil edilip yine bu yakınlarla ödenen paralar olması,

- Ödenen kiralarla ya da alıcılarla daha önce satın alınan mallarla ilgili masraf karşılığı olarak verilen paralar olması,

- Borç para olarak alınmış olması ihtimallerinin varlığı engeldir.

Şirket ortağının ya da müdürünün kişisel banka hesaplarında yer alan parasal hareketlerin işletme ile şu şartlarda ilişkilendirilmesi mümkün olabilir.

1- Söz konusu hesaplara satılan mal bedeli olan paraların geldiğine ilişkin açık deliller varsa, (fatura bedeli, mal bedeli vb. açıklamalar)

2- Şirketin ödemelerinin söz konusu hesaplardan yapıldığı açıkça belli oluyorsa, (mal alınan firmaların isimleri, SSK ve vergi ödemeleri vb.)

3- Şirket hesaplarında yer alan kredi kullanımları söz konusu hesaplar kullanılarak alınmış veya ödemeleri bu hesaplar kullanılarak yapılmışsa,

4- Hesaba para gönderen kişiler bu paraların ticari ilişki dışındaki bir ilişkiden kaynaklandığına ilişkin inandırıcı açıklama ve bilgiler vermemişse şirket ortağının veya müdürünün yoğun parasal hareketler bulunan ve başka türlü izah edemediği banka hesapları tüzel kişiliğin ticari hesapları olarak değerlendirilip buradan mal alış ve satışlarının kayranmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

IV.SONUÇ

4369 sayılı Kanunla Gelir Vergisi Kanununun 1 ve 2. maddeleri değiştirilerek gelir doğurucu muamele itibariyle tespit edilen gelir tanımı genişletilerek harcama ve tasarrufa kaynak teşkil eden kazanç ve iratları kapsayacak şekilde gerçek kişilerin beyan dışı bırakılan gelirlerinin ver-

gilendirilmesi amaçlanmıştır. Vergilendirmeyi bu anlamda yapabilmenin kriterleri örnek olayımızdaki açıklamalar ve yargı kararlarında belirtilmiştir. Bu kriterler 2365 sayılı Kanunla değişik 213 sayılı VUK'nun 3 üncü maddesinde belirtilen ispat sistemi anlayışına uygundur.

O halde vergi inceleme elemanı 4369 sayılı Kanununun amacına uygun bir şekilde harcama ve tasarruf esaslı gelir tespit ve tarhiyatını bu sistemden yararlanarak yapmalıdır. Üstelik bu sisteme uygun tespit ve tarhiyat, 213 Sayılı VUK'nun 30 uncu maddesinin 7 nci bendi hükmünün varsayımlara (Harcanmış varsayımı gibi) dayalı olarak yapılacak tespit ve tarhiyattan daha ikna edicidir. Bu yargı kararlarında açık bir şekilde görülebilir.